

'TUINIEREN' MOET, 'TUINIEREN' DOET JE GOED!

Meinte Engelmoer

Enige maanden geleden vroeg de redactie van Twirre mij iets te schrijven voor het themanummer over moderne natuur in de provincie Fryslân. Ik zeg dan gemakkelijk "ja" en ga vervolgens over tot de orde van de dag met de geruststellende gedachte dat zo'n nummer nog tijden op zich laat wachten. In de tussenliggende periode drong de vraag zich steeds meer op wat voor interessants ik eigenlijk naar voren te brengen had over dit onderwerp. Ik volg enthousiast de verschillende natuurontwikkelingsprojecten in Nederland en was bij de totstandkoming van eentje redelijk nauw betrokken. Maar daarmee houdt het wel zo ongeveer op. Dus wat had ik eigenlijk in te brengen? Gelukkig waren er deze zomer twee inspirerende gebeurtenissen. Allereerst was daar de excursie van de FFF-plantencursus in de Zwitserse Alpen onder aanvoering van Jacob Koopman. En bovendien ontstond er tijdens de komkommertijd in de Volkskrant een polemiek over nut en onzin van grote grazers in natuurgebieden.

De Alpen

Ik begin met de Alpen. In de 12^e en 13^e eeuw zijn de hogere delen van de bergen onder invloed van een steeds grotere bevolkingsdruk bevolkt geraakt. Als gevolg daarvan is ontbossing opgetreden want er was land nodig voor graan- en veeteelt. Rondom de nieuwe vestigingen werd eerst het bos weggehaald en werden later terrassen voor boekweitteelt e.d. aangelegd. Ook werden de koelen, gelten en schapen vanaf die tijd steeds hoger de bergen in gedreven voor zomerbegrazing. Als gevolg hiervan ontstonden prachtige alpenweiden en terrassen. De alpenweiden bestaan in twee varianten: de 'Magerwiesen' en de 'Fettwiesen'. De Magerwiesen liggen vaak hoger dan de Fettwiesen, worden niet bemest en eens in de twee jaar gemaaid. Het zijn fantastische oorden met veel natuurlijke rijkdom. De Fettwiesen worden wel bemest en eens per jaar vanaf eind juli gemaaid. Maar ook hier is erg veel natuurlijke rijkdom aanwezig. Een oplettende waarnemer ziet overal de invloed van mensen in het berggebied. En die invloed is zowel verrijkend als veramend voor de natuur. De aard van het gebied leidt er toe dat die menselijke ingrepen vaak kleinschalige effecten geven. Als we de terminologie van het *Handboek Natuurdoeltypen* zouden toepassen op de Alpen, dan zouden grote delen van de Alpen eerder als 'half-natuurlijke systemen' dan als 'begeleid natuurlijke systemen' geboekstaafd moeten worden.

Nederlandse natuurontwikkeling

En dan de Nederlandse natuurontwikkeling. Deze is bij mij in de afgelopen jaren enigszins geassocieerd geraakt met dominees en betweterige bureaubiologen. Dergelijke mensen hebben passie en visie vaak prachtig weten te combineren. Maar helaas zijn ze vaak ook overtuigd van hun eigen gelijk en zien andere meningen niet staan. Een systeembenadering is in hun ogen per definitie beter dan een soortbenadering. Het is ook niet zonder reden dat verschillende natuurontwikkelaars de nadruk op soortenbescherming door de toepassing van de Europese beschermingsregels als uitermate hinderlijk hebben ervaren. Ik wil er niemand mee kwetsen, maar dit is helaas wel mijn associatie.

FFF-plantencursus in de Zwitserse Alpen

foto: Hinko Talsma

Sinds het eind van de 20^e eeuw is er een duidelijke doorbraak gekomen in Nederland vanuit het defensieve beschermen en behouden van de nog resterende natuurgebieden naar het ontwikkelen van nieuwe natuur. Daarmee is een grote stap voorwaarts gezet, want daarmee komt er weer ruimte voor een aantal in het wild levende soorten in Nederland. Daarnaast bestaat er een breed scala aan natuurbeelden bij mensen. Voor een aantal mensen is natuur vooral geassocieerd met een net, groen weiland zonder 'stikels' en Jakobskruiskruid; voor anderen staat een groot-wild-safari in Afrika pas voor echte natuurbeleving. Het kan ook heel goed voorkomen dat het te prefereren natuurbild geografisch bepaald is. Het is me regelmatig overkomen dat mensen vaststellen dat ze graag naar woeste natuur op vakantie te willen, terwijl ze tegelijkertijd in Fryslân de nette, groene graslanden prefereren.

Menselijke beïnvloeding

In het hele palet van natuurbeelden is een gradatie aan te brengen van veel menselijke beïnvloeding naar geen menselijke beïnvloeding. In het algemeen kan sterk door mensen

beïnvloede natuur op weinig sympathie rekenen van ons natuurvolk. Ruderale begroeiingen op industrieterreinen zijn niet bepaald geliefde excursiedoelen, want we gaan liever naar de Waddenzee of naar de Oostvaardersplassen.

In de wereld van de natuurontwikkeling bestaat er tegelijkertijd een sterke voorkeur voor zo weinig mogelijk menselijke beïnvloeding, want dat krijgt onveranderlijk het uiterst negatieve predikaat 'tuinieren'. En natuurontwikkelaars houden nou eenmaal niet van 'tuinieren'. In andere bijdragen in dit nummer wordt uitgebreid ingegaan op het karakter van natuurontwikkeling. Ik constateer dat in de praktijk veelal eerst de uitgangssituatie wordt aangepakt, zoals het weghalen van voedselrijke grondlagen of het graven van natuurlijk ogende geulenstelsels. Vaak is er dan een grote behoefte aan de introductie van begrazing door grote grazers om de natuurlijke successie te kunnen terugzetten. Daarna moeten de natuurlijke processen hun natuurlijke loop hebben. Zonder iets af te willen doen aan de successen, kan deze standaardreceptuur ook een bron van problemen worden. Vooral als het wordt toegepast op gebieden met reeds bestaande

natuurwaarden die door menselijk beheer in stand worden gehouden.

Zwart-wit

Ziedaar de Volkskrant-polemiek: Ruud van der Meijden liet zien dat grote grazers zorgden voor eentoniger vegetatiepatronen op het voormalige Vliegveld in Voorne's Duin. De introductie van grote grazers leidde daar tot verarming en grote grazers bleken geen aanwinst. Een reactie van Han Olf was vanuit mondiaal perspectief en kwam er op neer dat grote grazers eigenlijk altijd soortverrijkend werken. In een dergelijke discussie ontstaat al snel de bipolariteit die het zo goed doet in de media: vóór of tégen de grote grazers. Journalisten zijn dol op zo'n beeld, maar laat het alsjeblieft snel weer overwaaien. De werkelijkheid van het natuurbeheer is te taai voor zwart-wit denken. Uit het stuk over Voorne's Duin werd duidelijk dat de grote grazers ingezet waren als vervanging van het jaarlijkse maaien en afvoeren

in de maanden juli/augustus. Dit kan om financiële redenen zijn geweest, maar het kan ook zijn ontstaan vanuit ideologische achtergronden. Bijvoorbeeld door het argument dat vierkante gemaaide patronen per definitie niet thuishoren in natuurgebieden.

'Tuinieren'

Het zou me wat waard zijn als ideeën over natuurontwikkeling zouden worden losgekoppeld van ideeën over de inzet en mate van menselijke beïnvloeding. Het wordt dan mogelijk meer onbevangen naar initiatieven op het gebied van natuurontwikkeling te kijken. Zowel in de stadsnatuur als in de landbouwnatuur vindt natuurontwikkeling plaats. De stadsecoloog is als natuurontwikkelaar bezig muren voor muurplanten te plaatsen of kraamkolonies voor vleermuizen te realiseren. De agrarische natuurbeheerder of de boer is als natuurontwikkelaar bezig met het afvlakken van sloottaluds of met het verbeteren van de uitvliegkansen

voor jonge weidevogels. Dat is allemaal natuurontwikkeling maar met een hoge mate van menselijke beïnvloeding. De huidige natuurontwikkeling associeer ik sterk met de populatieafname van soorten als Zilveren maan, Vleeskleurige orchis of Kluut. Menselijke activiteiten bepalen bij deze soorten mede hun voorkomen. Die associatie brengt mij op dit moment nog tot de uitroep: "Laat hun leefgebieden alsjeblieft niet in handen van natuurontwikkelaars met hun standaardreceptuur komen!" Laten we daarom alsjeblieft die natuurontwikkelingsideeën verder ontwikkelen. Laten we volmondig erkennen dat menselijke activiteiten ook verrijkend voor de natuur kunnen zijn. En laten we die verrijking ook in de natuurontwikkeling koesteren. Dan kunnen we het 'tuinieren' ontdoen van zijn negatieve bijklank en kunnen we die rare etiketten-plakkerij laten schieten. De Nederlandse natuur is het waard.

Meinte Engelmoer, voorzitter Wadvogelwerkgroep FFF (in het dagelijks leven bureaubiooloog)
Bentismaheerd 39, 9736 EC Groningen, tel.: 050-5421158, e-mail: m.engelmoer@planet.nl